

Elektronický boj a jeho řízení

V roce 1997 bylo vypracováno nové pojetí elektronického boje AČR, které bylo podobné pojetí EB armády USA, neboť organizace sil a prostředků a jejich řízení po zrušení vojska REB a začlenění jeho sil a prostředků do vojenské zpravodajské služby měly nejbližší k pojetí EB v armádě USA a dokumenty NATO nebyly v té době dostupné. Cílem článku je proto seznámit širší vojenskou veřejnost s novým pojetím a novými pojmy v oblasti elektronického boje (EB – dříve REB).

* * *

Po přijetí ČR do aliance NATO bylo nutno sjednotit chápání a přístupy k realizaci většiny vojenských činností v AČR s jejich pojetím v této organizaci. Proto byla znova posuzována i oblast elektronického boje, jeho pojetí a řízení.

Nové pojetí EB vymezuje základní ustanovení pro elektronický boj v AČR. Vychází z ustanovení o elektronickém boji, která jsou uvedena v dokumentu NATO „Doktrína vedení operací spojenými silami AJP 01(A)“ zajišťuje a vytváří podmínky pro:

- ujednání názorů a terminologie kompatibilní se státy NATO,
- jednotné zapracování problematiky EB do základních předpisů o použití AČR,
- usměrnění dalšího rozpracování jednotlivých oblastí EB pro síly a prostředky EB.

Základní východiska nového pojetí EB

- Ozbrojené síly široce používají elektromagnetické (EM) spektrum pro spojení, velení a řízení, zbraňové systémy, sledování (přehledování), průzkum, navigaci, ochranu vojsk a další vojenské účely. Vyzářování v rámci elektromagnetického spektra nebere ohled na umělé hranice a linie, které oddělují státy nebo ozbrojené síly. V důsledku toho jakýkoli stát, který je zapojený do jakékoli formy vojenské činnosti, musí usilovat o ovládnutí EM spektra v prostoru své činnosti.
- Použití soudobé bojové techniky a její fungování je bezprostředně závislé na široké aplikaci různých elektronických prostředků a systémů. Bez těchto prostředků a jejich spolehlivé funkce se řada zbraňových systémů stává prakticky nepoužitelnými. To je jeden z rozhodujících důvodů, proč je EB považován za jeden z klíčových faktorů, který spolu s momentem překvapení může mít rozhodující vliv nejen na průběh, ale i na celkový výsledek bojové činnosti.
- EB je činností, která umožňuje využít slabých stránek elektronických prostředků protivníka a zároveň se snaží eliminovat tyto slabé stránky u vlastních vojsk. EB se odehrává v signálovém prostředí, které je součástí operačního prostoru.
- EB ovlivňuje hodnocení a rozhodovací procesy, k velení a operačnímu řízení, může být alternativou fyzického ničení elektronických prostředků protivníka, chrání

ozbrojené síly proti činnosti protivníka a jeho součástí je vyloučení neúmyslného rušení vlastními vysílači. EB může být nepřetržitý nebo časově omezený, je nedílnou součástí vojenských operací (činností).

Cíl elektronického boje

Cílem EB je vybojování a udržení elektronické nadvlády v prostoru bojové činnosti, a tím získání výhody pro vlastní velitele v procesech rozhodování, velení, řízení a výhody pro vlastní vojska při vedení bojové činnosti.

Tohoto cíle je dosahováno získáváním informací využitelných všemi druhy vojsk a na všech úrovních velení, narušováním nebo znemožňováním správné funkce elektronických prostředků protivníka a přispíváním k ochraně vlastních elektronických prostředků a systémů proti vlivům protivníka.

Úkoly elektronického boje

Úkoly EB směřují k realizaci cíle EB a vycházejí vždy z cílů a záměrů vševojskového velitele. Spočívají v konkretizaci:

- a) Způsobu sledování kmitočtového spektra v prostoru zpravodajského zájmu s důrazem na prostory zvláštního významu a způsobu využití poznatků získaných z vyzařování elektronických i jiných prostředků protivníka
- b) Způsobů a postupů znemožnění či narušení funkce systémů velení, řízení a navedení v rozhodujících fázích a prostorech bojové činnosti aktivními prostředky EB v koordinaci s ostatními prostředky
- c) Koordinace opatření elektronické ochrany u vlastních vojsk, vytváření podmínek pro efektivní využívání vymezených částí kmitočtového spektra vlastními prostředky.

Obsah elektronického boje

Elektronický boj (EB) je definován jako:

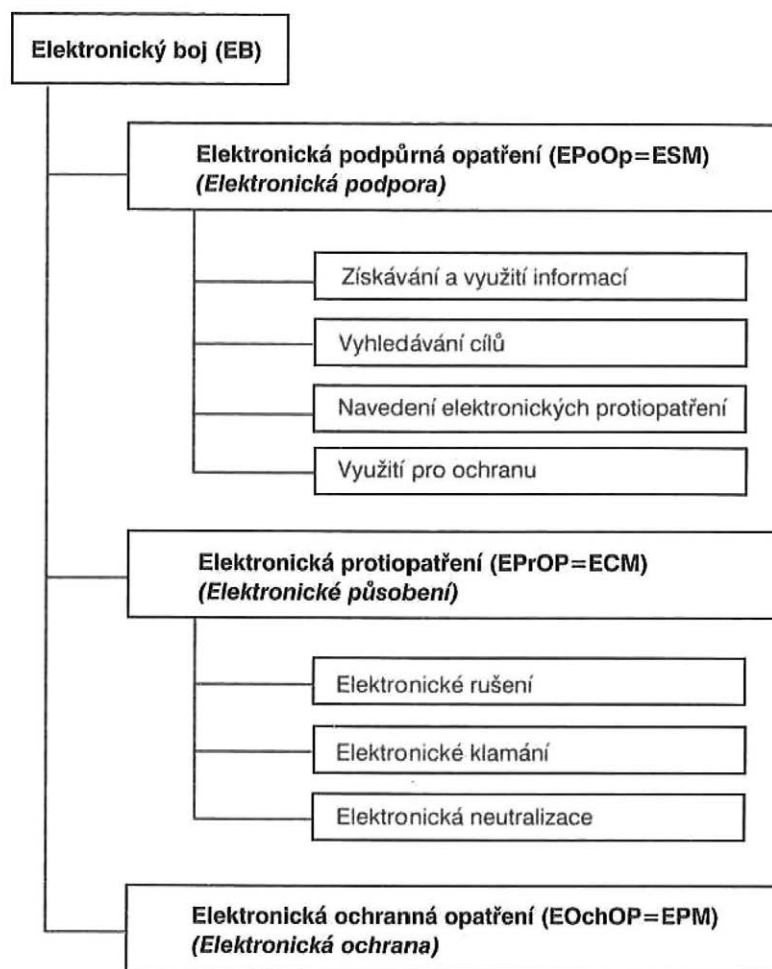
„Vojenská činnost k využití elektromagnetického spektra zahrnující: vypátrání, záznam a identifikaci zdrojů elektromagnetického vyzařování, využití elektromagnetické energie včetně směrované (soustředěné) energie ke ztížení nebo znemožnění využití elektromagnetického spektra protivníkem a činnosti k zabezpečení efektivního využití elektromagnetického spektra vlastními silami.“

EB má tři součásti:

- * **Elektronická podpůrná opatření (EPoOp)** – Electronic Support Measures (ESM). *Používá se též pojem elektronická podpora.*
- * **Elektronická protiopatření (EPrOp)** – Electronic Counter Measures (ECM). *Používá se též pojem elektronické působení – jenž je odvozený od palebného a elektronického působení.*

* **Elektronická ochranná opatření (EOchOp) – Electronic Protected Measures (EPM).** *Používá se též pojem elektronická ochrana.*

Elektronický boj z hlediska vyzařování zahrnuje aktivní (detekovatelná) a pasivní (skrytá neboli nedetekovatelná) opatření. EPoOp jsou pasivní, EPrOp a EOchOp mohou být jak pasivní, tak aktivní.

Obr. 1: Základní struktura EB

Elektronická podpůrná opatření

Elektronická podpůrná opatření jsou „složka EB zahrnující činnosti k vypátrání, zachycení a identifikaci EM vyzařování a zaměření jeho zdrojů. Poskytují zdroj

informací pro rozhodovací procesy, použití zbraní, elektronická protiopatření, elektronická ochranná opatření a jiné činnosti“.

Využití elektronických podpůrných opatření je následující:

(a) Získávání a využití informací

- Pro zjištění aktuální hrozby, tj. informace, které jsou využitelné přímo v bojové činnosti vojsk, pro reakci na aktuální situaci.
- Jako příspěvek ke zpravodajskému souhrnu pro velitele, tj. informace, které mají hodnotu z hlediska budoucího vývoje situace. Elektronická podpůrná opatření patří k taktickým informačním systémům, které mají potenciál zajistit sledování (přehledování) v hranicích zpravodajského zájmu velitele. Mohou být použita v míru, v době krize i ve válce. Jejich použití v mírové době je základem k vytvoření databáze EB pro operace.

(b) Vyhledávání cílů

Prostředky elektronických podpůrných opatření mohou mít takovou přesnost pro určení směru, aby poskytly údaje pro určení cílů, dostačující pro moderní inteligentní zbraně nebo pro použití plošných zbraní. Pokud přesnost nebude dostatečná, určení prostoru nebo směru bude využitelné alespoň pro nasměrování jiného průzkumu nebo použití jiných prostředků, které vyhledávají cíle.

(c) Navedení aktivních opatření EB

Elektronická podpůrná opatření zajišťují stanovení priorit a navedení elektronických protiopatření. Úspěšnost zachycení signálu v rámci elektronických podpůrných opatření potvrzuje, že existuje přijatelná přenosová trasa mezi postavením aktivních prostředků EB (rušiči) a cílem.

(d) Získávání podkladů pro organizaci ochrany postavení, sil a prostředků

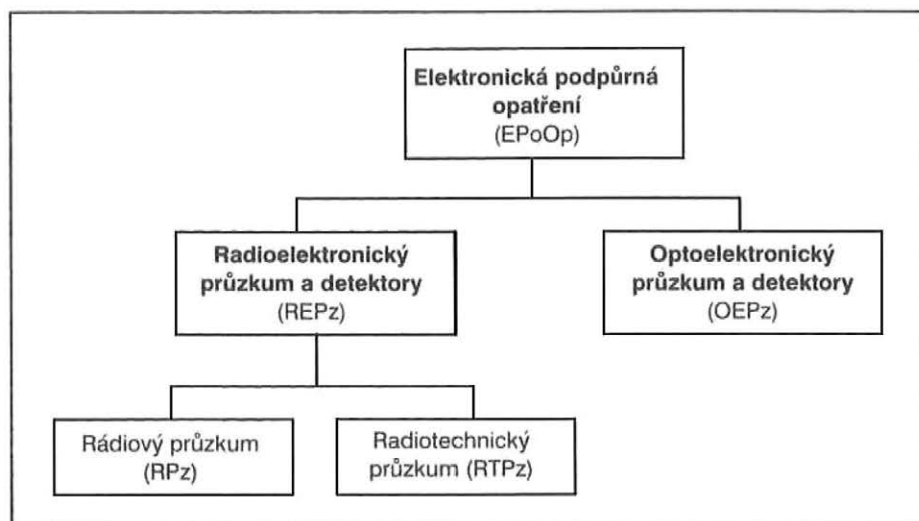
Elektronická podpůrná opatření jsou realizována ve spojení s jinými senzorovými prostředky a s prostředky pro protiopatření, na podporu ochrany pozic a pozemních zařízení. To se týká zejména polních letišť, spojovacích uzlů a umístění logistických prvků, letounů a vrtulníků a ve stále větší míře i pozemních bojových vozidel.

Obsahem elektronických podpůrných opatření v uvedených čtyřech oblastech je radioelektronický a optoelektronický průzkum a detekce elektromagnetických, případně dalších druhů signálů.

Radioelektronický průzkum (REPz) pokrývá vyzařování rádiových a radio-technických signálů a člení se na **rádiový průzkum (RPz)** a **radiotechnický průzkum (RTPz)**.

Optoelektronický průzkum (OEPz) pokrývá vyzařování infračervených, laserových, případně dalších signálů.

Poznámka ke vztahu SIGINT (signálové zpravodajství – nejbližší český termín je radioelektronický průzkum) a elektronických podpůrných opatření (ESM): SIGINT je zpravodajská oblast, která slouží k získávání informací pro zpravodajské účely. ESM jsou určena především k využití pro bojové a podpůrné činnosti. Obě zmíněné složky jsou vedeny podobnými prostředky, způsoby a metodami. V praxi jsou většinou obě složky spojovány, zejména na taktickém stupni, kde jsou deklarovány pod názvem elektronický boj – elektronická podpůrná opatření. Spojení těchto činností bylo rovněž hlavním důvodem zrušení vojska REB a začlenění jeho prostředků v rámci vojenské zpravodajské služby. V Bundeswehru spojují SIGINT a EB (der EloKa – Elektronische Kampf) pod pojem vedení EB (die EloKa – Elektronische Kamfführung).

Obr. 2: Členění elektronických podpůrných opatření podle signálů či prostředků

Elektronická protiopatření

Elektronická protiopatření jsou „složka EB zahrnující činnosti prováděné ke znemožnění nebo ztížení efektivního využití EM spektra protivníkem použitím EM energie“.

Elektronická protiopatření jsou ofenzivní složkou EB. Se zavedením nových technologií překračují systémy elektronických protiopatření svoji tradiční roli, spočívající v rušení a klamání. Zbraně využívající směrovanou energii budou přinášet na elektronické bojiště novou destrukční dimenzi a současně s tím i potřebu pečlivé koordinace. Prostředky elektronických protiopatření mohou významně snížit efektivnost velení a řízení, vyhledávání cílů, naváděcích a zbraňových systémů protivníka, a tím přispět k podpoře vlastních prostředků. Použití elektronických protiopatření bude však omezeno určitými pravidly. Elektronická protiopatření mají tři součásti: Elektronické rušení, elektronické klamání a elektronickou neutralizaci.

■ Elektronické rušení je „úmyslné vyzařování, zpětné vyzařování nebo odražení EM energie rušícím objektem narušujícím efektivnost elektronických prostředků, zařízení nebo systémů používaných protivníkem“. Rušení může být prováděno z různých stanovišť s využitím široké škály prostředků. Rušení je detekovatelné, a tudíž může být zjištěno a zaměřeno protivníkem. Navíc může způsobit neúmyslné ovlivnění vlastních elektronických systémů. Rušení:

- Musí být schváleno a řízeno v zájmu a jménem velitele, podle jeho záměru.
- Musí být koordinováno se všemi ostatními činnostmi.
- Může způsobit ovlivnění vlastních elektronických systémů a z tohoto důvodu je jeho použití koordinováno pomocí seznamu zakázaných kmitočtů. Používají se tři kategorie zakázaných kmitočtů:

1. TABU kmitočty – vlastní kmitočty, na nichž je rušení a úmyslné ovlivňování zakázáno.
 2. SLEDOVANÉ kmitočty – kmitočty protivníka využívané jako zdroj informací, na nich je rušení řízeno.
 3. CHRÁNĚNÉ kmitočty – vlastní kmitočty, jejichž ovlivňování musí být minimalizováno.
- Rušení může být použito bez ohledu na pravidla činnosti nebo požadavky na konzultaci, když to je nezbytné pro vlastní ochranu (typické pro vzdušné síly).

Elektronické rušení se provádí hromadným, přehradným nebo selektivním (výběrovým) rušením elektronických prostředků protivníka v dosahu efektivního rušení. Zahrnuje:

a) radioelektronické rušení (RER), které se člení na

1. rádiové rušení (RR), které působí elektromagnetickou energií na rádiové, radioreléové, troposférické a kosmické spojovací, průzkumné a navigační prostředky (přijímače)
2. radiotechnické rušení (RTR), které působí elektromagnetickou energií na pozemní a vzdušné radiolokační, radionavigační a identifikační prostředky v systémech řízení a navedení zbraní, průzkumu a navigace

b) optoelektronické rušení (OER), které působí na infračervené, laserové a jiné optoelektronické prostředky v systémech řízení zbraní a navedení munice, průzkumu, spojení, navigace.

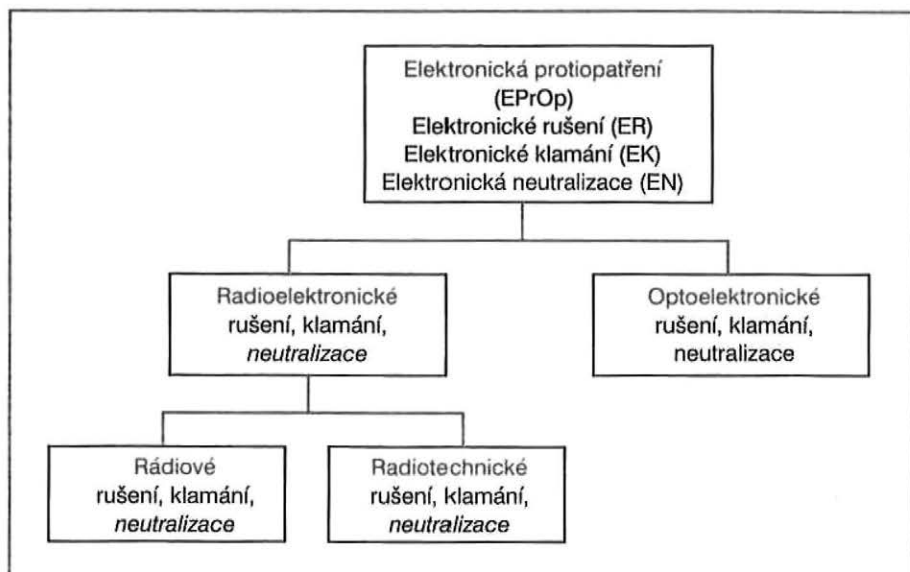
■ Elektronické klamání (EK) je „úmyslné vyzařování, zpětné vyzařování, změna, pohlcení nebo odraz EM energie za účelem zmatení, rozptýlení a svedení protivníka nebo jeho elektronických systémů zamýšleným způsobem“. Uskutečňuje se použitím různých prostředků zahrnujících:

- Zářiče, opakovací a generátory klamných cílů za účelem vytvoření klamného vyzařování.
- Imitační prostředky nahrazující vyzařování radiolokátorů, navigačních zařízení nebo komunikačních prostředků.
- Dipóly a ostatní odražeče k vytvoření klamných cílů.
- Radiolokačně absorpční materiály, ochranné nátěry a povrchy ke snížení radiolokační odrazné plochy.
- Další materiály pohlcující nebo rozptylující energii, ochranné nátěry a povrchy ke snížení infračervených (IČ) příznaků.

Elektronické klamání může být také použito jako součást operačního klamání, hlavně proti spojovacím systémům. Proto by elektronické klamání mělo být bráno v úvahu při přípravě jakéhokoli plánu klamání. Elektronické klamání může manipulací, imitací, dezinformacemi elektronického vyzařování způsobit, že protivník reaguje způsobem škodlivým jeho zájmům. Elektronické klamání je efektivní, když:

- ☐ Protivník je velice závislý na provozu a využívání EM vyzařování.
- ☐ Elektronické klamání je plně integrované do komplexního plánu klamání.

Aby bylo elektronické klamání efektivní, musí být přijímáno protivníkem. Záměr klamat nesmí být snadno odhalitelný. Elektronické klamání vyžaduje detailní plánování, koordinaci a provedení. Musí být používáno uvážlivě a s plným vědomím jeho možností i slabin.

Obr. 3: Členění elektronických protiopatření podle signálů či prostředků

■ Elektronická neutralizace je „úmyslné použití EM energie buď k dočasnému, nebo trvalému zničení prostředků protivníka, které jsou výlučně závislé na EM spektru“. (VAČR se prozatím s touto složkou nepočítá.) V budoucnu by elektronická neutralizace mohla být dosažena jako výsledek použití zbraní soustřeďujících dostatečnou EM energii na cíl za účelem vyřadit jej, jeho elektroniku nebo oboje.

Systémy se směrovanou energií můžou vytvářet rizika pro vlastní síly. Musí být zvažována bezpečnost a zajištěna opatrnost při použití takovýchto systémů. Systémy se směrovanou energií se budou používat v dosahu přímé viditelnosti, takže jejich použití musí být koordinováno stejným způsobem jako konvenční zbraně pro přímou palbu.

Elektronická ochranná opatření

Elektronická ochranná opatření jsou „složka EB zahrnující činnosti k zajištění efektivního použití EM spektra vlastními silami v podmínkách (navzdory) použití EM energie protivníkem“.

Elektronická ochranná opatření jsou nejen navržena a zabudována do elektronických systémů, ale jsou chápána především jako součást velení a jsou uplatňována následovně:

- Řízením vysílání a řízením bezpečnosti.
- Stanovením pasivních a aktivních opatření pro elektronické systémy a stanovením způsobů jejich použití v souladu s existujícími bezpečnostními opatřeními a s pravidly činnosti.
- Pomocí organizačních (taktických), provozních a technických opatření.
- Pragmaticky z hlediska působení proti činnostem protivníka.

■ Řízení vysílání je definováno jako „selektivní řízení EM vyzařování, ovlivňující možnosti protivníka toto vyzařování zachytit a využít“. Cíl může být dvojit:

- minimalizovat protivníkovi možnosti detekce vyzařování a využití informací takto získaných, nebo
- snížit vzájemné EM ovlivňování (vzájemné neúmyslné rušení).

Řízení vysílání je důležitým příspěvkem velitelovy strategie v oblasti velení a řízení. Je multispektrální, a proto musí být plně koordinováno ve všech štábních skupinách a přísně uplatňováno ve všech druzích vojsk.

■ Řízení bezpečnosti začíná tam, kde končí řízení vysílání. Řízení bezpečnosti je strategie pro utajení a zamaskování vysílání vlastních vojsk, kódování a šifrování obsahu vysílání s cílem zajistit jim určitou, požadovanou bezpečnost (elektromagnetickou odolnost). Jde o znemožnění nebo ztížení identifikace, obsahu a napadení vysílání v případech, kdy protivník toto vyzařování může zachytit.

Řízení bezpečnosti (elektromagnetická odolnost) označuje schopnost vlastních elektronických prostředků spolehlivě pracovat a zajišťovat plnění stanovených funkcí v podmínkách elektronického boje.

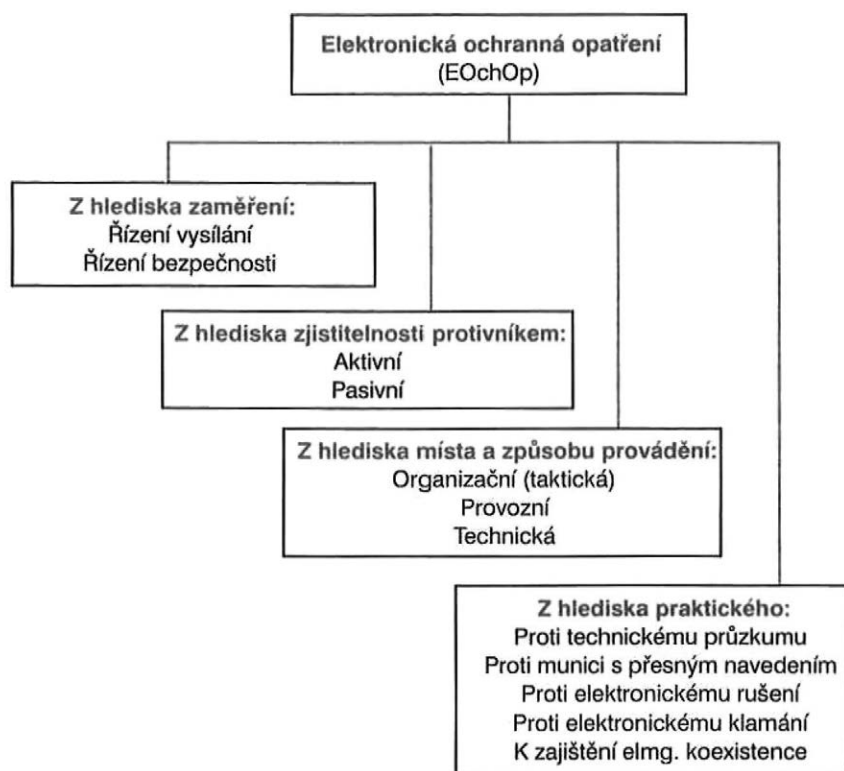
■ Pasivní elektronická ochranná opatření jsou nedetekovatelná opatření, jako např. operační postupy a technické charakteristiky zařízení, které zajišťují vlastní efektivní použití EM spektra. Pasivní elektronická ochranná opatření zahrnují následující činnosti:

- Použití snížených výkonů, zkrácení doby vyzařování a využití směrových antén.
- Pečlivý výběr prostředků velení a řízení, které sníží riziko zjištění a ztíží přesné zaměření.
- Použití stálých operačních postupů (SOP) a méně citlivých komunikačních prostředků vůči rušení a klamání.
- Použití řízení a kontroly vyzařování.
- Použití technických opatření, která ovlivňují návrh elektronických zařízení.

■ Aktivní elektronická ochranná opatření jsou „detekovatelná opatření, jako např. provádění změn přenosových parametrů vysílačů, pokud je to nezbytné k zajištění vlastního efektivního použití EM spektra“. Mohou zahrnovat použití rozprostřeného spektra, kmitočtové skákání, kmitočtovou hbitost nebo rozmanitost, změnu modulací, použití rozmítaných opakovacích kmitočtů impulsů a změny nebo modulace výkonových výstupů.

■ Organizační (taktická) opatření použití elektronických prostředků v boji (operaci) jsou opatřeními štábů. Využití výpočtů, ověřených zásad, zkušeností k objektivně podloženému rozvinutí a použití elektronických systémů umožní vyloučit nebo alespoň předvídat případy ohrožení funkce elektronických prostředků a připravit se na ně, a tím snížit účinky působení EB protivníka.

■ Provozní opatření jsou opatřeními obsluh. Jejich základem jsou metodiky obsluh pro odolné použití elektronických opatření a postupy k obnově odolnosti, a tím i funkce prostředků.

Obr. 4: Členění elektronických ochranných opatření podle různých hledisek

■ Technická opatření zahrnují možnosti, které poskytuje používaná technika. Jejich podstatnou součástí jsou požadované a realizované parametry elektronických prostředků zaváděných do výzbroje.

- Praktické provádění elektronických ochranných opatření je zaměřeno proti
- technickému (elektronickému) průzkumu,
 - municí s přesným (elektronickým) navedením,
 - elektronickému rušení,
 - elektronickému klamání (na rozkrývání klamně činnosti),
 - k zajištění elektromagnetické koexistence vlastních elektronických prostředků apod.

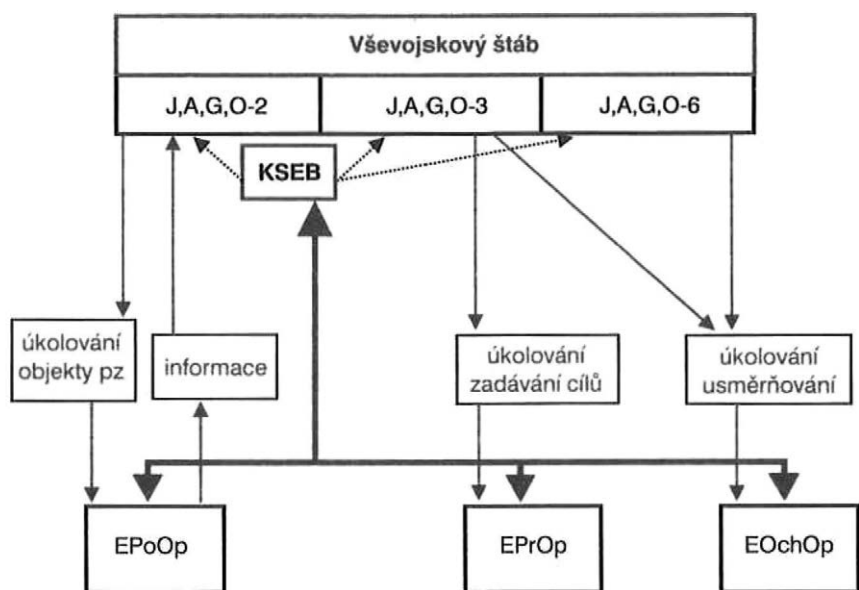
Elektronická ochranná opatření se uplatňují komplexně. Ochranná opatření ke snížení příležitosti protivníka k úspěšnému vedení EB jsou následující:

- pravidelně sledovat ohrožení osádek vedením EB,
- zajistit výcvik specialistů ve zjišťování protistojících sil EB a přijetí odpovídajících elektronických ochranných opatření,
- zajistit, aby možnosti elektronických systémů v průběhu cvičení, při zapracování (výcviku) a v předkrizové přípravě nebyly rozkrývány – nepoužívat detekovatelná elektronická ochranná opatření.

Řízení elektronického boje

EB je činnost, která je (může být) vedena na všech úrovních velení, ve všech druzích bojové činnosti a dotýká se všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk. Zahrnuje tři složky, které mají různou působnost, jak bylo ukázáno výše. Proto jsou součástí vševojskového štábu specialisté EB, kteří tuto problematiku kvalifikovaně řeší. Odpovědnost a pravomoci k použití jednotlivých složek EB však mají sekce (odborníky, oddělení), do jejichž kompetence jednotlivé složky EB svoji povahou patří:

1. Řízení elektronických podpůrných opatření spočívá zejména ve stanovení prostorů a objektů zájmu a požadavků na informace a je v pravomoci a odpovědnosti J,A,G,O-2
2. Řízení elektronických protiopatření spočívá zejména ve stanovení objektů, období, priorit a koordinace působení a je v pravomoci a odpovědnosti J,A,G,O-3
3. Řízení elektronických ochranných opatření spočívá zejména v organizování ochrany elektronických prostředků a systémů a je v pravomoci a odpovědnosti J,A,G,O-3,6

Legenda:

- řízení-úkolování
- řízení-koordinace
- přístup, podklady, příspěvky

Obr. 5: Schéma řízení EB

Jednotlivé složky EB na sebe navazují, je nutné je koordinovat navzájem, s činností bojových útvarů a druhů vojsk v rámci dané úrovně velení, vertikálně, se sousedy apod. Tuto konkrétní a detailní činnost neprovádějí jednotlivé sekce (odborníky, oddělení), ale připravení specialisté EB, jejichž hlavním úkolem ve vševojskovém štábu je právě koordinace EB s bojovou činností. Vytváří tzv. koordinační skupinu EB, jejíž příslušníci musí mít zabezpečen přístup k příslušným složkám štábu.

Specialisté elektronického boje jsou v podmínkách AČR začleněni v rámci J, A, G, O-2. V průběhu přípravy operace (válečné či jiné) budou specialisté EB vytvářet koordinační skupinu EB (KSEB), která může být posilována důstojníky z útvarů a jednotek EB a bude plnit úkoly jako relativně samostatný prvek vševojskového štábu ve prospěch sekcí (odborníků, oddělení) 2, 3, 6.

Základním požadavkem na řízení EB je aby bylo efektivní a aby se nezvyšoval počet specialistů EB ve vševojskovém štábu.

Závěr

Nové pojetí elektronického boje v AČR přináší následující změny:

1. Přejít na pojetí a terminologii NATO (na nižší úrovni možnost ponechat národní zvláštnosti, které budou vycházet z našich specifik).
2. EB bude komplexní, tj. vedený v oblasti celého elektromagnetického spektra, nejen v oblasti rádiových vln, naopak oblast optického vyzařování má perspektivu, i když není příliš rozpracována.
3. Do EB nepatří neelektronické aktivity. Tyto aktivity budou společně s EB (tj. vedle EB) součástí vyšších struktur, např. informačních operací IO-INFO OPS), boje v oblasti velení a řízení (BVŘ-C2W) apod.
4. Průzkumná (pasivní) složka EB je nedílnou součástí vedení průzkumu a přispívá ke zpravodajské činnosti.
5. Aktivní složky EB jsou nedílnou součástí operační činnosti.
6. Další vývoj pravděpodobně povede k poklesu role EB jako samostatné oblasti, neboť bude směřovat současně do dvou směrů:
 - a) Integrace EB do zbraňových systémů, bojových prostředků a činnosti vojáků.
 - b) Integrace EB do komplexních systémových činností, do vyšších struktur. Elektronický boj se bude uplatňovat jako součást informační války (IV) – *Information Warfare* (IW), informačních operací (IO) – *Information Operations* (INFO OPS), boje v oblasti velení a řízení (BVŘ) – *Command and Control Warfare* (C2W), souboru zpravodajství, sledování, zjišťování cílů, průzkum – *Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance* (ISTAR), psychologických operací apod.

Nový přístup k elektronickému boji dosud nebyl oficiálně přijat, tj. zakotven do předpisů, směrnic podepsaných oprávněnými funkcionáři AČR. Proto bude pravděpodobně trvat určitou dobu, než toto pojetí pronikne do širší vojenské veřejnosti. Rovněž lze očekávat diskusi nad jednotlivými pojmy a případné používání různých

pojmu. Vyskytují se některé varianty pojmů (např. viz obr.1: Základní struktura EB). Problém je v tom že odpovídající překlady pojmů používaných v NATO nezní česky vždy nejlépe, ovšem vylučují nedorozumění při společné činnosti. Případně vhodnější české vyjádření pojmů však některá rizika přináší. Proto uvedený argument upřednostňuje používání společných pojmů s NATO. Je nutné připomenout, že dokumenty Alinace a jejich jednotlivých zemí nejsou neměnné, a to se týká v plné míře i rychle se vyvíjející problematiky EB, která je průběžně upravována, definice a popisy problematiky jsou vylepšovány.

Je třeba překlenout existující názorovou neshodu mezi globálním zájmem Spojených států na stabilitě a šíření demokracie (což spolu souvisí) a zdánlivou lhostejností Evropy k těmto otázkám (přestože si Francie činí nárok na postavení světové velmoci); mohla by se zmírnit jedině tehdy, pokud by Evropa postupně nabírala federativních rysů. Protože Evropa lpí na svých odlišných národních tradicích, nelze očekávat, že se z ní vyvine jediný národní stát, avšak může se proměnit v útvar, který bude za pomoci společných politických institucí v rostoucí míře odrážet sdílené demokratické hodnoty, identifikovat vlastní zájmy s jejich zevšeobecněním a působit na ostatní obyvatele eurasijského prostoru svou magnetickou přitažlivostí.

*Zbigniew Brzezinski „Velká šachovnice“.
(K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha.)
Mladá fronta, Praha 1999.*